

NAPOMENA UZ OVO IZDANJE

Leonardo da Vinci i poezija – nakon više od četvrt stoljeća – napokon dobiva korice!

Budući da je riječ o 2. izdanju, nakon onog iz 1981. tadašnje JAZU (danas: HAZU), ta se tvrdnja izlaže riziku da bude shvaćena isključivo u prenesenom značenju. Ali nije *sasvim* tako.

Bio sam zasigurno jedan od mladih, ako ne onodobno i najmlađih, autora pripuštenih u dičnu nakladu, premda susljedice i ne posve bezbolno. Iako operativnom uredniku (ne odnosi se na meni sklonijega glavnog; a obojica su u međuvremenu napustila ovaj svijet) nije pošlo za rukom da mojoj knjizi »prilijepi« tekst drugog autora (od svega nekoliko araka) – koji s njom ne bi imao nikakve veze, ali bi joj bio ukinuo prešutni status »monografije« – uspjelo je ipak postavljanje dugih zapreka »u hodu«. Ponajprije korice: to što se na njima nije *smjelo* pojaviti moje ime i prezime, bio bih nekako prebolio, ali Leonardovo...!? Objašnjenje je bilo lakonski nepopustljivo: sve što se nije ticalo domaćih tema moralo je ostati unutar knjige, a na koricama je konkretno otisnuto samo »Rad JAZU – knjiga 391 – Razred za filologiju – knjiga XXI«, Zagreb i godina. Iluzoran je bio moj pokušaj da se djelo opremi barem pomičnom vanjskom trakom na kojoj bi bio vidljiv Leonardo kao tema. Uzalud. On, kemija, matematika, medicina ili bilo koja druga oblast mogle su se podjednako kriti: iza *neprobojnih* korica. Na 2. strani citiran je »uređivački odbor«, na 3. naslovnica identična vanjskoj opremi, na 5. napokon (iza 4. prazne) moje ime i prezime i naslov djela. »Druga sreća« ticala se posvete: ona mi je pak bila uklonjena, premda obiteljska (osobi koja je, tijekom mog rada, godinama, stvarala oko mene zaštitni bedem!), ne recimo, sumnjivo politička, jer da, navodno, u odnosnom izdanju posvete nisu bile uobičajene. (Taj bi pak argument svjetska praksa, u izdašnoj retrospektivi, doista mogla popratiti ili zaprepaštenjem ili smijehom!) »Treća sreća« ticala se tiska u tadašnjem GZH-u. U meni teškom trenutku (zbog bolničkih obiteljskih razloga) netragom je nestao slog s izvršenom korekturom (doba još olovnih

slova!), pa sam probdio dvije noći da hitno *ponovim* učinjeno. (Kod nas je, osobito u onim godinama, ali bojim se i ponešto arhetipski, bilo nemoguće ispitati dokle seže nehaj, odnosno u kojoj mjeri nehaj biva alibi za dalekosežniju strategiju uklanjanja, ili barem obeshrabrivanja, nepoćudnosti.)

Na tiskano djelo hrvatska kritika nije neposredno trepnula okom. (Ni talijanisti, ni komparatisti, ni povjesničari umjetnosti...) Ono mi je, međutim, kao doktorska disertacija donijelo docenturu (najprije »leteću« u Sarajevu, pa zatim fiksnu u matičnom Zagrebu!). Kao kuriozitet, na tolikom vremenskom razmaku, dopustit ću sebi dodatno ispričati epizodu sa same obrane. Nisam prigodno, kao što je običaj, iznio sažetak djela, nego izgovorio esej o problemima leonardistike u tadašnjem trenutku nakon svojeg neposrednog iskustva, pa se povjerenstvo, ne bez iznenađenja, moralo »nositi« ne samo s napisanim, nego i s neposredno izgovorenim. Bio je to ponešto gorko-humorističan odgovor na činjenicu što mi nije bila dopuštena disertacija iz (dotle, pa i do danas) »mojeg« područja, naime moderne i suvremene književnosti, uz dvostruko obrazloženje: 1. da talijanisti moraju biti svestrani; 2. da me glede 20. stoljeća povjerenstvo ne može provjeravati. Leonarda sam, potom, odabrao ne manje eksperimentalno, iz futuroloških razloga (a ne »pasatističkih«!), znajući pritom da će pitanje provjere za svako domaće povjerenstvo biti još znatno teže. Naravno, ta dugoročna »šala«, unatoč zaklonu tzv. malog jezika, nije mogla svojim ishodom izbjeći konfrontaciju sa svjetskom bibliografijom i, barem sumarno, prosudbom odnosnih stručnjaka.

Talijanski sažetak od nekih 30-ak kartica (neposredno ažuriran rezultat mojih nekoliko predavanja od kojih je najvažnije – i najodgovornije – bilo ono sveučilišno u Firenci, a gdje su se u prvom redu našli Bigongiari, Luzi, Varese i Macrí, 1983), tiskan pod prvotnim naslovom *Leonardo da Vinci e la poesia* u »Studi e problemi di critica testuale« (br. 34/1987) Raffaelea Spongana, bolonjskom časopisu tada na samom vrhu talijanske znanstveno-kritičke ljestvice,¹ naveo je Carla Veccea da tu bibliografsku jedinicu uvrsti u najrigorozniji odabir u vlastitoj antologiji iz da Vincia, *Scritti* (izd. Mursia, Milano, 1992).² Osvrt na književno relevantne pristupe 'in tempi recenti', sadrži još

¹ Nedavno u M. Machiedo, *Ancora controcorrente*, FF Press, Zagreb, 2007, pod zaoštrenijim naslovom *Un Leonardo da Vinci novecentesco*.

² C. Vecce, *Nota bibliografica*, cit. izd., str. 41.

samo sedam naslova (a autori su im Dionisotti, Contini, G. Ponte, Scarpati... među kojima, usput rečeno, nema nijednog drugog ne-Talijana).

Na bližim stranama, kako današnja Europa znade reći »u regiji« (premda je »regija« izvorno i paradoksalno pokrajina, dakle nešto manje od države!), bilo je u onim godinama svrsishodnije djelomice duhom »emigrirati« u stanoviti Beograd (ne bilo kakav!), budući da je u Zagrebu agresivni soc-primitivizam (predak trivijalnog neokapitalističkog soc-populizma) haračio iz »Oka«, kao svojega glavnog »štaba«, po svemu hrvatskom (uključivši i »moje« odnosne pjesnike u talijanskim prijevodima). Paradoksalno, u beogradskom »Delu« nije se, naprotiv, mijenjala ni jedna hrvatska riječ, a (selektivne!) tada interrepubličke osobne veze bile su idealno više europske negoli transnacionalno jugoslavenske, pa su ih skori zagovornici tamošnjeg nacionalističkog zanosa, tada još samo uz posmijeh, držali elitističkima. U tom ozračju, što će ga balkanski i pribalkanski ratovi, uključujući i Hrvatskoj nametnuti domovinski, presjeći i, stoga, svaku normalizaciju odgoditi na neodređeno vrijeme (i recepcijski višestruku štetu), ne treba se čuditi što je izvrstan esej o Leonardu, kao vlastiti kreativni produžetak, potpisao Jovica Aćin u novosadskim »Poljima« (br. 290/1983), prepuštajući diskretno obilnim fusnotama neka prijateljska neslaganja glede Freuda i psihoanalitičkih tumačenja. Na knjigu, zapravo dvije, naime uključivši i *Quadri-folium* (moju antologiju iz Leonardovih spisa, nastalu u sedmoj, dodatnoj godini rada, tisak GZH, Zagreb, iste 1981, 2. izd. 1989), osvrnuo se pak recenzijom Eros Sequi u »La Battani« (br. 65/1982; prijevod u »Delu«, br. 8/ /1983), sugerirajući mi oblik »da Vinci« radije negoli »Vinci« (kod mene valjda pod utjecajem francuskog: '*le Vinci*'), budući da je bolje ne poistovjećivati prezime podrijetlom iz mjesta. Poslušao sam ga (postumno) u ovom izdanju.

Osvrti na – prijemljiviji! – *Quadri-folium* (kojeg, međutim, ne bi bilo bez prethodnog, naime ovog, djela!) bili su brojniji: od 1983. čak do 2005, a autori su im (bili) Demirović, Maroević, Roić i Benčić Rimay (dvaput različito) u časopisima »Oslobođenje« (Sarajevo), »Gordogan«, »Dometi«, »Odjek« (Sarajevo), »Forum« i »Autsajderski fragmenti«. Neki su drugi pak citirali *Quadri-folium* (kojemu bijah smislio naslov na temelju *svoje* izvorne, antologijske strukture) kao dovršeno Leonardovo djelo, mimoilazeći priređivatelja previdom ili namjerno. Tea Benčić Rimay osvrnula se (1997) i na *Leonarda da Vincia i poeziju* ali (najprije) gotovo kao zaleđe za svoju interpretaci-

ju jedne pjesme u prozi Tonka Maroevića (s aluzijom na glasovitu mrlju). Nedvojbeno ponesena usvojenim otkrićem da Vincia, a sukladno vlastitoj disertaciji o pjesmi u prozi, ona će tek požaliti što nisam »išao dalje« u tom pravcu. No to »dalje« bio bi korak natrag u povijesnu fazu leonardistike (to se izričito vidi iz teksta), kad je 30-ih godina i nešto kasnije, u doba hermetizma (ključna antologija Giuseppine Fumagalli, *Leonardo omo senza lettere*, 1939; godina Montaleovih *Prigoda*), fragment bio posebice na cijeni. Dapače, čak i u »osvit« takvog da Vincia, u okružju modernističkog časopisa »La Voce«. Ali Leonardo ne želi izdvajati »lijepi ulomak«, nego slijediti prirodne pojave u rastresitim nizovima i pretvorbama: nemogućim, nužno izlomljenim, »poematičnim« obuhvatom, koji fatalno isključuje mogućnost »svemogućeg« semiološkog razrješenja, odnosno utopijske *Knjige*, a o kojoj će (još odmaknutiji od zavidno »piramidalne« Danteove) na drugi, pročišćen (ne univerzalno iskustven!) način sanjati Mallarmé.

Leonardo da Vinci i poezija je nadasve teorijsko djelo, nastalo na interdisciplinarnom i interžanrovskom raskrižju. Doba »kulturalnih studija« ne bi mu, barem na papiru, trebalo biti nesklono.

*

U vrijeme mojih istraživanja stjecao sam često dojam kako poznanici drže da se bavim nekom »izmišljenom« (kako katkada biva), akademskom temom. Bit će da je Leonardo, kao i »svi Talijani« napisao par soneta (po mogućnosti Giocondi), pa što se ne bi o njima raspredalo u nekoj doktorskoj disertaciji! Kao što iz teksta proizlazi, sonet je samo jedan (posve marginalan) i k tomu neautentičan.

Držim i na razmaku vremena da je tema u svojoj višestrukoj raščlambi i dokaznom postupku neoboriva. (U znanstvenomu smislu, godine bavljenja njome bile su mi pozitivno neusporedive.) To naravno ne znači da se, predvidljivije, ne može pisati o Leonardovoj prozi. Takav je pristup odabrao Claudio Scarpati u svojem vrsnom djelu *Leonardo scrittore* (Vita e pensiero, Milano, 2001), brižno se čuvajući poezije, koju je pripustio tek posredno citatom iz Martina Kempa (*Poetic Impulse*), preskočivši (preventivno!?) moj talijanski naslov za koji je morao doznati iz neizostavne Vecceove bibliografije. Kemp je, u međuvremenu, napisao najbolju monografsku studiju *Leonardo* (engl. izvornik 2004; tal. prijevod Einaudi, Torino, 2006), a Carlo Vecce prethod-

no impozantnu biografiju pod istim naslovom (Salerno, Rim, 1998). Te i druge (odabrane) referencije navodim u bibliografskoj dopuni.

*

Koliko toga ostaviti netaknuto, a koliko (marginalno) mijenjati, pitanje je koje mi se postavilo pri reviziji teksta. Želio sam da datumi nastanka ostanu izvorni i da, stoga, osim ispravaka sitnih nepreciznosti i poneke (rijetke) dopune u bilješkama, ne diram u semantiku. Leksički zahvati tiču se jedino poželjnijih hrvatskih sinonima. Nadalje, katkada sam »prošlo stoljeće«, »viđeno« s kraja 70-ih godina, nadomjestio XIX, kako bih izbjegao zabunu, ne dirajući čak ni u rimske brojeve, kakve sam u svojim idućim radovima zamjenjivao arapskima. Ostavio sam nedirnuto i »institucionalno« 1. lice množine, premda u znanosti uobičajeno, no koje me danas smeta (s mojeg sve individualnijeg motrišta), kao i pojam »utjecaja«, kojeg se – prihvativši teoriju recepcije – otada dosljedno klonim (u korist »uzora« ili »modela«), tješeći se ipak činjenicom što se već nepoćudan termin jednom neoprezno omaknuo i »semiološkijem« Italu Calvinu.

Napokon, uklonio sam iz planiranog novog izdanja *Quadrifoliuma* nekoć utješno pomaknutu posvetu i vratio je ovamo, na njezino »zakonito« mjesto.

Sve bitno što bih mogao dodati sadržano je – već – u ovoj knjizi (osim zasebne, kasnije nastale studije, *Metoda Ljube Babića, tumača Leonarda da Vincija*),³ ili pak valja čuvati za obnovljenu antologiju iz Leonardovih spisa. Doskora.

26. ožujka 2008.

Autor

³ U M. Machiedo, *Preko rubova (između utopije i povijesti)*, Književni krug, Split, 2006.